

KERSTIN DEN FÖRSTA



HQ
D 186



Av Elin Brandell



Yrkesinspektionen

50 år



Ju mer industrien utvecklades under 1800-talet, desto kraftigare framkom behovet av en övervakning av det sätt, varpå arbetet bedrevs. Beaktande detta antogo statsmakterna den första egentliga **skyddslagen**, som trädde i kraft 1 januari 1890. Tre yrkesinspektörer tillsattes. Deras antal hade 1912 vuxit till nio. Därjämte fingo yrkesinspektörerna 1912 till sin hjälp 13 ingenjörer och 18 underinspektörer. Detta sista år tillsattes även en **kvinnlig yrkesinspektör**, Kerstin Hesselgren, med huvudsaklig uppgift att övervaka arbetsställen, där kvinnor arbeta. 1920 fick yrkesinspektrisen 2 assistenter.

Emellertid utvecklades industrien alltmer och till följd härav steg antalet olycksfall. 1937 tillsattes därför en **arbetarskyddskommitté** med huvuduppgift att effektivisera yrkesinspektionen. I denna blev Kerstin Hesselgren ordförande. Genom riksdagsbeslut 1938 utökades yrkesinspektionen att omfatta 11 distrikt med var sin yrkesinspektör. 24 ingenjörer och 32 yrkesunderinspektörer skola biträda yrkesinspektörerna. Även **den kvinnliga yrkesinspektionen** utökades. Landet indelades i 4 distrikt. Yrkesinspektrisen, som leder arbetet, ansvarar dessutom jämte 1 ordinarie och 1 extra ordinarie assistent för inspektionsarbetet i ett distrikt. De tre övriga distrikten förestås av distriktsinspektriser.

Förutom här nämnda befattningshavare finnas specialinspektörer.

Yrkesinspektionens chefsmyndighet är f. n. Riksförsäkringsanstalten, vars arbetarskyddsbyrå leder yrkesinspektionens arbete.

Allt det arbete och allt det intresse yrkesinspektionen under dessa år nedlagt på förbättring av våra arbetsplatser har givit mycket goda resultat. Då olycksfallen likväl stiga i antal betyder detta, att **skyddspropagandan bland hela vårt folk, kanske mest bland ungdomen, måste bedrivas med all den intensitet vi äro mäktiga.**

KERSTIN DEN FÖRSTA.

Den som från åhörarläktaren blickar ut över andra kammarens plenisal skall där inte upptäcka många vita eller grånade huvuden. Detta beror ingalunda därpå, att äldre personer skulle saknas bland de tvåhundra-trettio folkrepresentanterna utan sammanhänger därmed, att svenska män, i varje fall svenska riksdagsmän med åren bli icke grånade utan skalliga. Men långt fram på Stockholmsbänken lysa sida vid sida en ljust askgrå och en silvervit hjässa. Det är de två kvinnorna som ha platsnumren fem och sex i andra kammaren, Agda Östlund och Kerstin Hesselgren. Den grånade socialdemokraten har bakom sig nitton riksdagar, flera än någon annan kvinnlig ledamot av vår lagstiftande församling, och folkpartiets urbota vilde Kerstin Hesselgren är den först valda bland kvinnliga riksdagsledamöter och troligen den enda av alla de 380, som sitter där vald utom partilistorna enbart därför, att väljarna funnit hennes personlighet värd deras röster.

Kanske är det inte så ofta man hittar Kerstin Hesselgren sittande stilla i sin bänk, som det möjligen kunde anstå en äldre dam, den där inte tar till orda oftare än när hon har något att säga. När hon lyssnar gör hon det synbart med hela sin varelse, men hon är rörligare än de flesta och svår att finna i det stora huset



på Helgeandsholmen, som har sina hemliga vinklar och vrår, där den som behöver vara ostörd kan få tillfälle till enskilda samtal och arbete på egen hand. Man har aldrig i någon bemärkelse hittat Kerstin Hesselgren på lättillgängliga allfarvägar. Från första början av sin bana har hon trampat upp sin egen stig och varit pionjär, men en pionjär utan vassa armbågar och hårda nävar, utan bitterhet ja man skulle nästan våga säga utan patos, om man med patos förstår något som har samband med överspändhet och flämtande flykt från realiteter. En pionjär med vänlig humor och ögonen öppna för andras synpunkter — det kan tyckas vara en självmot-sägelse. Men det går inte att ordna människorna som pappersdockor och sätta en viss karaktärsdräkt på en viss person, därför att vederbörande i det stora spelet skall uppträda i en viss roll. Och mindre än med de flesta går det ifråga om Kerstin Hesselgren. Hon, som alltid varit för enkelt mänsklig att känna sig tillfreds i någon partifälla, hon är också alltför levande och alltså för mångskiftande att kunna passas in under någon kliché. Kerstin Hesselgren — pionjären — det är inte falskt men det är ofullständigt och otillfredsställande. Kerstin den första har hon varit på en mängd sociala områden. Banbrytare, men ändå mera nyodlare. Representanten för något av det som man drömde om, att kvinnorna skulle tillföra det politiska livet, en osentimental samhällsmoderlighet, viljan att hjälpa och förstå.

Den första bostadsinspektrisen blev hon, den första skolköksinspektrisen och den första yrkesinspektrisen, med hela Sveriges land som verksamhetsfält. Om hon ville berätta om sitt liv och sitt arbete, om reseår och riksdagsår, om minnen från hundra orter i vårt land och minnen från folkförbundsmöten och andra viktiga konferenser i fjärran länder! Det skulle bli en levnadssaga rik på händelser och personager, memoarer som av många skulle slukas med brinnande intresse. Men säkert blir de aldrig skrivna. Det är svårt att ens för en liten stund få Kerstin Hesselgren att blicka tillbaka och följa kurvorna i den levnadsbana hon har bakom sig. Nu är alltför rikt på pockande krav och alltför fullt av tunga pressande händelser för att hon skall ge sig tid att syssla med det förgångna. Så samtalen ger ingen lång sammanhängande skildring. Det blir bara några glimtar av ett liv ägnat samhällsarbete, ett livsverk för samhällets hygien. Men samtidigt blir det glimtar av en rik och lycklig människa. Under sin väntan på Kerstin Hesselgren i hennes vackra hem vid Kungsholms kyrkogård med utsikt över land och vatten råkade intervjuaren bläddra i en liten nyutkommen volym med titeln. »Vad är lycka?» En av de många författarna citerade några ord av Nietzsche »Jag vill inte göra min lycka, jag vill göra mitt verk» och frågade så »varför kan inte min lycka vara mitt verk?» De orden stannade kvar i minnet

som ett osynligt motto, när Kerstin Hesselgren berörde några strödda drag ur sitt liv.

DEN LYCKLIGA LOTTEN I GÖTEBORG.

Där var först historien från hösten 1921 om »det lyckelige valg», som det med skäl kallades i en Göteborgstidning. Det var första gången kvinnorna hade rösträtt och valbarhet. Kerstin Hesselgren hade fått en förfrågan från de frisinnade i Stockholm om hon var villig låta sitt namn stå på en av deras listor på en plats där föga utsikt fanns för hennes val. Hon hade svarat ja. Men Stockholmsvalet ägde rum senare än valen ute i landet, och Kerstin Hesselgren hade varit på yrkesresa i Uddevallatrakten och där passat på tillfället att titta på riksdagsvalen. Hon berättar att det var en säregen upplevelse att se dessa allvarliga fiskarhustrur för första gången vid sidan av sina män värdigt och betänksamt gå till valurnorna. Följande dag satt hon på tåget på väg mot Göteborg och köpte där en tidning. Hon kastade en blick på de största rubrikerna och lade bort den. Så mindes hon att det var någonting hon glömt att se efter och öppnade åter bladet. Först då observerade hon artikeln om föregående dags första kammarval i Göteborg. Hon läste att yrkesinspektrisen Kerstin Hesselgren med lottens hjälp blivit vald till ledamot av första kammaren på röster från frisinnade och socialdemokrater. Hennes röstetal hade varit jämt lika stort som motkandidatens, högermannen riksarkivarien Sam Clason. Lottning företogs och biskop E. Rodhe drog lotten, som förde den första och hittills enda kvinnan in i senaten. Kerstin Hesselgren hade själv inte haft en aning om, att hon varit uppställd som kandidat till första kammaren i Göteborg. Vederbörande hade haft svårt att få tag i henne, man skyllde på att hon ju befunnit sig på resor, men eftersom hon varit villig att på osäker plats kandidera till andra kammaren förmodade man, att hon borde vara minst lika villig att komma in i den första. När tåget kom fram till Göteborg möttes hon vid stationen av en liten klunga tidningsmän, som ville veta, hur det kändes att vara den första kvinna som valts till ledamot av riksdagen. Och Kerstin Hesselgren prisade sin tur, att hon inte blev helt överrumplad av den oväntade situationen.

Den nyblivna senatoren var ingalunda någon mera okänd kraft. Redan tre år tidigare i god tid före femtiårsåldern hade hon tilldelats guldmedaljen Illis quorum för sitt sociala arbete och något decennium dessförinnan hade hon tillhört den första grupp kvinnor, som uppställdes som kandidater till Stockholms stadsfullmäktige.

Hon blev då utslagen av blivande Londonministern Erik Palmstierna och kom aldrig att tillhöra stadens styresmän. Hennes nya yrkesarbete, som höll henne på resande fot omöjliggjorde alla planer i denna riktning.

LÄKARDOTTERN VILLE BLI LÄKARE.

Men yrkesinspektrisen Kerstin Hesselgren var heller inte i trängande behov av denna träning i allmänna angelägenheter. Man kan utan överdrift säga att hela hennes föregående liv givit henne en sådan träning, samtidigt med att det givit henne en inblick i olika sidor av svenskt samhällsliv. Kerstin Hesselgren är lantbarn från ett industridistrikt, född i Hofors i Gästrikland och ännu ett stycke upp i tjuguaårsåldern hade hon här sin varelse. Hennes far var provinsial- och bruksläkaren Gustaf Hesselgren, hennes mor Maria Waern tillhörde den kända rikt begåvade västsvenska bruksägarläkten. Av hennes morbröder var en den framstående skolmannen och seminarieriktorn Leonard Waern, en annan den kände professorn och barnläkaren Jonas Waern. Som så många dugliga och initiativrika kvinnor av en äldre generation har Kerstin Hesselgren aldrig gått i skola. Hon läste för guvernanter, och hennes uppfostran avslutades på gammaldags manér med en pensionsvistelse i Schweiz för avslipning av de franska språkkunskaperna. Men säkert var det inte någon liten bortklemad och världsfrämmande herrgårdsfröken som den gången skickades utomlands. Kerstin Hesselgren hade redan som liten fått följa med sin far på sjukbesök, kom med honom in i många sorters hem och talade som han med många sorters människor. Hon visste snart, att hon helst av allt ville bli läkare eller åtminstone gymnast, men klenhet ansågs hindra henne att slå in på dessa banor. I stället utbildade hon sig till sin fars privatsköterska, och hon berättar själv hur hon, när unga, snälla läkare vikarierade vid sjukstugan lyckades lirka med dem, så att hon stundom fick ta hand om patienterna. Som nittonårig for hon också till Uppsala för att där gå igenom en sjuksköterskekurs under professor Lenanders stränga men stimulerande regim. Kursen blev avbruten av sjukdom och den unga sköterskeeleven återvände hem för att fortsätta att ännu några år vara sin fars medhjälperska. Säkert räknar Kerstin Hesselgren inte de åren som bortkastade. Barndomens och ungdomens långa samhörighet med svensk landsbygd och svensk arbetarbefolkning gav en bred naturlig grundval åt hennes blivande gärning, vilket i sin tur skänkte trygghet och svikt åt hennes person och framträdande, drag som senare ypperligt kompletterades av internationell skolning och världsvana.

SKOLKÖKSLÄRARINNAN STU- DERADE KEMI OCH ANATOMI.

Kerstin Hesselgren var alltså ett stycke in på tjugutalet, då hon kom till Stockholm för att studera hygien, som varit hennes intresse alltifrån barnåren. Men man borde inte enbart studera ett enda ämne, det var för litet om man senare skulle försörja sig genom sin utbildning, det visste nogsnamt hennes morbror skolmannen. Och han, som var varmt intresserad av statens då nystartade skolköksseminarium rådde henne att genomgå detta samtidigt som hon ägnade sig åt mera speciella studier vid Högsolan och Karolinska institutet. Så kom det sig, att Kerstin Hesselgren, som i barndomen föresatt sig, att hon aldrig skulle bli lärarinna och aldrig laga mat, utbildade sig till skolkökslärarinna och i många år var skolkökslärarinna. Hon reste till yttermera visso till Tyskland för att vid detta lands första lantbruksskola komplettera den svenska yrkesutbildningen och vid återkomsten härifrån fick hon plats som föreståndarinna för den husmodersskola, som upprättats av Sällskapet för folkundervisningens främjande. Man lär inte behöva forska i hävderna för att veta att hon skötte den befattningen med glans, även om åtskilligt i hennes föregående utbildning knappast direkt predestinerade henne till arbetet att lära unga flickor koka gröt och baka bullar. Hon hade under stockholmsåren flitigt studerat kemi vid Högsolan, och vid Karolinska institutet hade hon bl. a. deltagit i anatomiundervisningen. Som dissektionskamrat hade hon då ingen mindre än Hjalmar Forssner, den blivande professorn i gynekologi och förnämlige läkaren. Men hur kunde en ung kvinna, som inte var medicinare och inte ens hade det minsta lilla skolbetyg så där på fri hand släppas in i laboratorier och anatomisalar?

Ja den frågan kan Kerstin Hesselgren inte riktigt svara på annat än med en hänvisning till att hon brukat komma in där hon klappat på. Och att det ofta fallit sig så att hon kommit att gå irreguljära vägar för att komma till sitt mål. Och så var ju inte allting i det svenska samhällslivet lika strängt upplinjerat på nittitalet som nu.

Från sin första ungdom hade Kerstin Hesselgren varit inriktad på att syssla med allt vad som med ett föga populärt ord kallas sociala frågor. När Centralförbundet för socialt arbete i århundradets begynnelse bildades var det för henne en självklar sak att hon vid sidan av yrkesarbetet ägnade sin kraft åt detta och här kom i nära samarbete med personer som Emilia Broomé och G. H. v. Koch. Under ett par år var det hon som demonstrerade förbundets permanenta sociala utställning vid Birger Jarlsgatan och här fick tillfälle att odla sin medfödda förmåga att med olika slags människor på ett naturligt och enkelt och därför instruktivt och fängslande sätt

tala om ting, som de flesta ha benägenhet att finna tråkiga. Hon erinrar sig bl. a. med ett leende, att när hon en gång grundligt genomgått utställningen med en klass skolbarn, så sade vid avskedet en liten parvel: »Får jag fråga fröken en sak? När kommer Akka till Lappland?» Det var vid den tidpunkt då första men inte andra delen av Nils Holgersson kommit ut och lästes i skolorna. Den unge mannen hade tydligen fått det intrycket, att fröken på utställningen var en allvetande person, som måste ha reda på tidtabellen även för en sagofågel.

ETT RESESTIPENDIUM GAV INSPEKTRISUTBILDNING.

Men Kerstin Hesselgren kände sig ingalunda allvetande. Hon längtade i stället efter att få fortsätta sin utbildning, komma ett stycke längre i den riktning, där de tusen fina trådarna från arbetet i hem och kök tvinnades samman till större sammanhang. En gång hade hon i en engelsk tidskrift för unga damer råkat få se en artikel om en kurs för utbildning av bostads- och yrkesinspektriser vid Bedford College i London. Hon klippte ur den och lade den i en byrålåda, där den fick ligga i tre år. Vid den tiden började frågan om bostadsinspektion att mogna i Stockholm. Kerstin Hesselgren letade fram sin engelska artikel och gick med den i väskan upp till Fredrika Bremerförbundet. Säkert var hon inte obekant här. Om hon inte hade andra kontakter, så hade hon en gång i sin första ungdom genomgått en av förbundet anordnad fältskärskurs i avsikt att därigenom stärka sin förmåga att vara sin fars högra hand i hans läkargärning. Hon råkade vara den sista som genomgick den kursen. För en gångs skull den sista och inte den första, som hon nu hoppades bli. Hennes ärende till Fredrika Bremerförbundet var nämligen att föreslå, att man skulle ge henne ett stipendium för att fara till London och genomgå kursen vid Bedford College. Så skulle hon senare vara fullt kompetent att söka platsen som bostadsinspektris i Stockholm.

Kerstin Hesselgren fick sitt stipendium och reste till England. Hon studerade med iver samhällsförhållandena i ett stort industriland och det arbete som där utfördes för att söka råda bot på det mest skriande sociala eländet. Hon fortsatte också målmedvetet sin personliga utbildning. Frågar man t. ex. Kerstin Hesselgren hur hon lärt sig sin naturliga tal konst, sin oförlikneliga förmåga att snabbt och säkert finna det rätta ordet och utan choser på ett enkelt och övertygande sätt frambara det, så svarar hon. »Det var under utbildningstiden i London. Jag tog lektioner i att tala, jag lärde mig använda min röst, så jag inte så fort blev hes, och jag begagnade

varje tillfälle som bjöds att öva mig. Jag höll föredrag om svenska samhällsförhållanden och brydde mig inte om att man skrattade åt min brutna engelska. För jag resonerade som så, att om jag lyckades lära mig tala offentligt på ett främmande språk så måste det senare gå så mycket lättare för mig att tala offentligt på svenska.»

Det är karakteristiskt för Kerstin Hesselgren, när hon berättar om sin dåliga engelska och att man skrattade åt henne. Hon har aldrig varit orolig för att i sitt framträdande inte vara fulländad, att inte slå an tillräckligt. Personlig fåfänga har varit henne främmande. Ingen kan heller mera oförblommerat än hon erkänna en motgång eller ett nederlag. Säkert är just denna härliga egenskap sällsynt hos flertalet människor, men lika säkert hänger den samman med själens hälsa och sinnets goda läkkött. Ett misslyckande har för Kerstin Hesselgren varit en sporre till nya tag — inte en tagg, som alstrat bitterhet och misströstan.

DEN FÖRSTA BOSTADSINSPEKTRISEN.

Kerstin Hesselgren tog sin engelska examen och återvände till Stockholm för att bli den första svenska bostadsinspektrisen i tjänst hos Stockholms stad. Tillsammans med bostadsinspektören sedermera hygienprofessorn Germund Wirgin undersökte hon bostadsbeståndet i Stockholm, gick i gamla staden och Katarina ur hus i hus, ur lägenhet i lägenhet och såg hur människorna på den tiden bodde, ofta i smuts och vantrevnad, fukt och osundhet. I tvåtusen lägenheter i detta distrikt gjorde Kerstin Hesselgren besök. Interiörerna kunde vara kusliga nog, men så fruktansvärt hopplöst som i Londons Eastend var det ändå inte. Kerstin Hesselgren var tacksam att hon fått härda sitt sinne genom kontakten med en djungel svårare att röja upp än de trista moras som funnos hos oss. Den grundliga kunskapen i praktiska hushållssysslor från tiden som skolkökslärlarinna kom här lika väl till pass som de många åren i fritt sjukvårdsarbete på landsbygden, som gjort henne van att handskas med alla sorters människor och komma på besök i stugorna under andra former än som herrskaps-gäst. »De då väl att de kommer ett kvinnfolk, som begriper någe å som man kan tala me' — sade en husmor en gång när Kerstin Hesselgren knackade på under sin rond. Och på många håll behövdes det nog att inspektrisen kunde tala och övertyga. Inte sällan mötte man den mentaliteten, att man inte borde överanstränga sig med att hålla fint i våningen, för det var bara att stå den profithungriga hyresvärdens till tjänst. Det ville till att man med goda ord och lämpor

fick vederbörande att förstå, att man för sitt eget välbefinnandes skull borde göra sitt bästa för att få bort mögel och sot från väggarna och hålla lägenheten i så gott stånd som det var möjligt.

Samhällets hygieniska skyddskår växte raskt under dessa år. Man upprättade inspektion över skollovskolonierna, över skolköken. Kerstin Hesselgren blev den första också på de platserna. Hon hade visat, att hon var den rätta att organisera en ny verksamhet, att hon kunde få de människor hon hade att göra med att snart inse, att det allmännas ingrepp var till deras eget bästa. När år 1912 de nya arbetsskyddslagarna medförde omorganisation av yrkesinspektionen erbjöd man Kerstin Hesselgren befattningen som yrkesinspektris. Den gången tvekade hon och låg under sömnlösa nätter och vred och vände på frågan innan hon fattade sitt beslut. Hon hade sin verksamhet på ett fält, som hon visste att hon väl behärskade. Hon kände sig tillfreds med sitt arbete, visste att hon gjorde nytta. Skulle hon nu efter blott några år ånyo bryta upp för att ta itu med ett värv där okända svårigheter måste möta henne, där hennes krafter kanske inte skulle räcka till? Men uppgiften lockade. Den innebar ju ett arbete för bättre arbetsvillkor, för ökad trygghet och trevnad i livet för många tusentals människor i hela vårt land. Det berättas att Kerstin Hesselgren under rådvillhetens dagar frågade sin blivande chef:

— Vad är det nu egentligen jag skall göra? Och att han då svarade: Det får fröken hitta på själv.

I varje fall har säkert sällan någon ny befattningshavare haft friare händer att göra vad hon ville och kunde av sin syssla

SKALL FRUNTIMMER LÄGGA SIG I?

Att någon entusiasm ute på arbetsfältet skulle möta den nya inspektrisen var inte att vänta. »Skall fruntimmer börja lägga sig i det här också» det var inställningen från arbetsgivarsidan och inte är det troligt, att den avoghet som fanns på det hållet kunde uppvägas av någon entusiasm bland arbeterskorna. Det fanns under dessa inledningsår fabriker, där man utan vidare slog dörren igen för Kerstin Hesselgren, när hon första gången kom på inspektion. Om det aldrig så mycket var statsmakternas beslut, så var det en makalös oförskämndhet av en utomstående fröken att tränga sig in och lägga sig i saker och ting, som hon inte det bittersta hade att göra med. Men när Kerstin Hesselgren ändå tog sig in överallt, så kan man vara tämligen säker på att hennes metoder voro mera i släkt med solens än med nordanvindens vid deras välkända duell om gummans schal.

Stark i sak, men mild i sättet, som den klassiska formeln lyder för ett klokt och effektivt handlande har för Kerstin Hesselgren helt enkelt betytt, att hon följt sin egen målmedvetna men förstående natur. Hennes trygga humor och medfödda psykologiska blick, som under årens lopp skärpts genom sjukvårdsgöromål, lärarinnearbete, föreläsningsverksamhet och inspektion av olika slag firade kanske sina vackraste segrar under dessa portgångsförets besvärligaste år. Men fort gick det inte.

Kerstin Hesselgren berättar, att när hon uppehållit den nya sysslan ett par år sade hennes chef:

— Ja nu har fröken hållit på i två år och jag kan just inte se någon skillnad nu mot förr.

Men vid den tiden hade Kerstin Hesselgren blivit så pass varm i kläderna att hon gav det förtröstansfulla svaret:

— Vänta ett par år till, så får vi se.

Svaret är betecknande för Kerstin Hesselgren. Hon har inte bara mod utan också tålamod, det rätta tålamodet inte det passiva utan det aktiva. Hon har tålamod att vänta för att få ett resultat, tålamod att börja en gång till om det gäller.

Under sina tjugo år som yrkesinspektris bereste Kerstin Hesselgren allt Sveriges land och kom i kontakt med industriellt arbete av alla slag, i Norrlands stuverier och Skånes gummifabriker, i Västergötlands väverier, Bohusläns konservindustrier och Smålands tändstickscentraler. Hon har under sina oavlåtliga resor besökt alla svenska städer utom två, de idylliska orterna Hjo och Torshälla om vilka man följaktligen kan förmoda, att de äro tämligen oberörda av tidens sociala och industriella problem. Under dessa år lärde hon grundligt känna land och folk — hon hör förvisso inte till de folkrepresentanter för vilkas räkning särskilda riksdagsresor måste anordnas, för att de personligen skola ta de olika landsdelarnas problem i ögonsikte. Det var väl också under dessa år, som hennes vida och fria syn på det svåra och innehållsrika problemet maskinen och människan efter hand växte fram. Och trots att hon mer än de flesta måste få blicken riktad på allt det tunga och slitsamma den obevekliga sammankopplingen av dessa två element innebär ledde henne en okuvlig optimism att finna vägar till större harmoni. Hon visade på möjligheter att nå större trivsel inte bara genom förbättrad dammning och vädring, uppvärmning och renlighet utan genom en smidigare inställning inte blott kroppsligt utan andligt. Hon har aldrig förlorat tron på möjligheten av en mera tillfredsställande anpassning mellan människan och maskinen. Hon har sett som sin uppgift att vara den insiktsfulla medlaren mellan

dessa två. Säkert ha tusentals kvinnor hennes ljusa och kloka livssyn sådan den uttryckts mångfaldiga gånger i samspråk, tal och föredrag att tacka för ett tillskott av arbetsglädje och livsmod.

EN DELEGERAD SOM U. S. A. VILLE BEHÅLLA.

Kerstin Hesselgren blev med tiden en social expert, vars krafter togos i anspråk på det ena området efter det andra. Hon var bl. a. under krisåren ledamot av folkhushållningskommissionens kvinnoråd och hon var en av de ledande lärarkrafterna inom socialpolitiska institutet samtidigt som hon alltmera anlätades som föreläsare i sociala ämnen ute i landet. När år 1919 den första av internationella arbetsorganisationens konferenser ägde rum i Washington hörde Kerstin Hesselgren till den delegation som sändes över för att representera vårt land. Det var ett av de under kommande år talrika fall, då hon som Sveriges representant i en stor internationell församling framkallat en våg av sympati och beundran. Inte bara hennes förmåga att ledigt uttrycka sig på främmande språk väckte uppmärksamhet, hela hennes framträdande med sin osökta naturlighet, käcka vänlighet och enkla värdighet gjorde ett uppfriskande intryck. Tidningarna skrevo att »man tyckte sig se en av Ibsens kvinnofigurer» en i våra ögon kanske inte fullt träffande karakteristik och från svensk-amerikanskt håll föreslog man henne att stanna kvar på andra sidan Atlanten. Man erbjöd henne rent av garanti för att hon skulle bli den mest populära svenskfödda kvinnan i U. S. A. Men detta perspektiv avhöll inte Kerstin Hesselgren från att återvända till Sverige för att senare som sitt lands representant deltaga i en rad av arbetsorganisationens konferenser än som expert än som delegat liksom hon under kommande år i Nationernas förbunds församling i olika egenskaper företrätt samma intressen.

Men dessförinnan hade som förut omtalats Kerstin Hesselgren hösten 1921 blivit utsedd att representera Göteborg i första kammaren. Hon valdes alltså den gången icke av kvinnor utan av män, vare detta ingalunda sagt för att lägga en tum till hennes ära. Måhända spelade det härvidlag omedvetet in, att Kerstin Hesselgren aldrig kommit att tillhöra den i första ledet kämpande rösträttsfalangen. Förmodligen berodde detta främst på att hon städse haft händerna fulla av andra uppgifter, som för henne varit ännu angelägnare än den, som sköttes så ypperligt av många andra. I varje fall betonar Kerstin Hesselgren, att hon som aldrig kom att bli någon rösträttskvinna inte heller kan kallas politiker.

— Eftersom min utbildning och mina erfarenheter låg inom socialpolitikens område var det främst detta, som intresserade mig — säger hon. — Det var min tur att riksdagsarbetet under en lång följd av år i så hög grad dominerades av de sociala frågorna. Det var lagar om arbetstid och arbetsskydd, sjuk- och olycksfallförsäkring, moderskapshjälp och yrkesundervisning, skolfrågor och barnavård. När man nu blickar tillbaka på detta skede, så talar man ju med bitterhet om, att man för alla dessa sociala förbättringar försummat det som i denna stund framstår som det enda väsentliga: vårt försvar. Men man kan ha skäl att fråga sig om inte alla dessa sociala reformer betytt mycket för den känsla för landet och dess militära försvar som nu finns hos hela vårt folk. Man kan ju inte blunda för, att 1925 års nedskrivning av försvarskostnaderna möjliggjorde en bredare lagd socialpolitik än som annars varit möjlig, att en mängd missförhållanden i samhället härigenom avhjälpes och olika samhällsgruppers syn på varandra därigenom blivit en annan än förr. Jag är viss om att det är detta, som möjliggjort den samling, som i den katastroftid vi nu genomleva är av så stort inre värde.

MODERSKAPSFÖRSÄKRING, YRKESUNDERVISNING, KVINNOARBETE OCH UNGDOMSSKYDD.

Alla veta att Kerstin Hesselgrens riksdagsår varit arbetsfyllda och framgångsrika. Letar man i gammalt riksdagstryck, finner man, att hennes jungfrutal hölls i april 1922 och gällde en löneförbättring för barnmorskorna.

— Jag hade aldrig tänkt att tala det första året — berättar Kerstin Hesselgren, när man erinrar henne om detta — för jag tyckte det var bäst att använda den tiden till att höra på och lära mig. Men en morgon, när jag kom ner till ett plenum, sade dåvarande socialministern Herman Lindqvist, att jag fick vara så god att stödja regeringsförslaget i denna kvinnofråga. Eftersom jag var helt oförberedd skyndade jag till min goda vän Elisabeth Tamm, som då satt i andra kammaren och bättre än jag var förtrogen med just denna sak, som mest rörde landsbygdens kvinnor. Hon satte mig ordentligt in i frågan, och så talade jag för denna löneökning på 50 kronor, som betydde så mycket för en stor kår i blygsamma villkor. Förslaget gick igenom och den tacksamhet man från barnmorskornas sida visade mig var fullkomligt rörande. För det var ju inte på minsta sätt fråga

om något initiativ från min sida utan bara, att jag med ett litet anförande stött ett regeringsförslag.

Den som bläddrar vidare i riksdagsprotokollen hittar Kerstin Hesselgrens namn i samband med de flesta humanitära frågor och självklart när det gäller behandlingen av spörsmål, som särskilt rört kvinnorna. En gång år 1924 finner man, att första kammaren mot ett enhälligt utskotts avstyrkande, vilket som bekant betyder en hel del, efter ett anförande av henne utan votering gick med på en motion om utredning rörande åtgärder för bättre vård av barnsängskvinnor. Man möter henne som motionär i frågor om yrkesundervisning och folkhögskolekurser och när det gällde revision av vår lagstiftning rörande moderskap. Hon var ordförande i 1926 års moderskapsförsäkringskommitté, liksom något decennium senare i Kvinnoarbetskommittén, vars 1938 framlagda betänkande angående gift kvinnas förvärvsarbete utgör en så stimulerande och för den framtida samhällsbyggnaden säkert grundläggande aktsamling. Likaså var hon ordförande i den kommitté för effektivisering av yrkesinspektionen, som tillsattes av 1937 års riksdag och vars förslag följande år i huvudsak antogs. I den seiga kampen mot en otillfredsställande lösdrivarlag hörde hon till de mest energiska motståndarna. Nu har tack vare detta motstånd de unga upp till myndighetsåldern blivit lösta från lösdrivarlagen och allt vad som rör deras omhändertagande faller under lagen om samhällets barnavård och ungdomsskydd. I skolfrågan har hon gjort sin insats för flickornas bättre utbildningsvillkor och under de många år, då striderna om behörighetslagen pågingo, hade första kammarens enda kvinna den utsatta och krävande posten att bevaka att kvinnorna i största möjliga utsträckning fingo den rätt till arbete också i mera ansvarsfulla positioner, som grundlagsändringen av år 1921 öppnade möjlighet till.

— Men jag var ju inte någon ensam kvinna i den striden — säger Kerstin Hesselgren på tal om bl. a. de hetsiga drabbningarna om kvinnors tillträde till domarämbetet. — Jag hade de stora kvinnoorganisationerna som stöd bakom mig, jag hade deras stridsmaterial och kunde i dessa frågor känna mig som deras ombud.

FRÅN SUPPLEANT TILL V. ORDFÖRANDE.

För Kerstin Hesselgren har aldrig det bästa, som inte kunde nås fått bli en fiende till det goda, som kunde nås. Hon har röstat på

olika sätt i samma fråga, när hon funnit att situationen krävde en ny inställning. Men denna ansvarsfulla frihet har självklart inte kunnat köpas för intet. Många förebråelser har Kerstin Hesselgren fått uppbära för vacklande ståndpunkt. Och i utskottskarriären har hennes egenskap av vilde säkert varit henne till hinder. Redan under sin första riksdag invaldes hon som suppleant i andra lagutskottet, det utskott där den sociala lagstiftningen behandlas. Under femton riksdagar satt hon här som suppleant fast var och en förstår att det inte berodde på bristande förmåga, att hon inte anförtroddes en ordinarie utskottsplats. Men när hon sent omsider flyttades fram blev hon vice ordförande i sitt utskott, alltså den som närmast ordföranden har att i kammardebatterna gå i breschen för de yrkanden vederbörande i utskottet varit med om att framlägga. Det är glädjande för kvinnorna, att en av dem har en position, där hon får tillfälle att göra sig gällande också i det utifrån synliga vardagsarbetet. Glädjande därför att man kan vara trygg för att när Kerstin Hesselgren talar, säger hon på ett enkelt och fängslande sätt förnuftiga och goda ord. Hon behöver inte hålla ett stort anförande för att samla intresserade lyssnare. Man vet att hon aldrig talar i fåvitsko eller för att briljera med sin slagfärdighet. Men hon har förmåga att göra det hon talar om fullt av levande innehåll. Hon smyckar inte sina anföranden med granna oratoriska pappersblommor men man känner när hon talar att det är en levande människa som talar om ting, som nära angå andra levande människor.

KVINNORÖSTEN I NATIONERNAS FÖRBUND.

Och man kan vara viss om att sådan man sett Kerstin Hesselgren i den svenska riksdagen, sådan har hon varit i Genève under den följd av år hon där haft säte och stämma i Nationernas förbund. Hon har samtidigt intagit en ledande ställning i flera där förekommande internationella organisationer. Så har hon bl. a. varit den enda icke-juristen i den internationella kommittén för undersökning av kvinnans rättsliga ställning, det organ som särskilt haft att behandla spörsmålet om gift kvinnas medborgarrätt. De frågor hon i Genève haft att arbeta med, har också främst gällt skydd för kvinnor och barn, humanitära och hygieniska frågor, kampen mot missbruk som tära på folkens hälsa, de mångfaldiga åtgärder, som under de senaste decennierna utgått från Genève och vilkas värde till stor del

förblir, oberoende av det politiska sammanbrottet. Och dock blev det i nära samband med detta sammanbrott som Kerstin Hesselgrens namn kom att flyga ut över världen i vidare kretsar än kanske någonsin tidigare. Det var i juli 1936, den sommar då det slagna Abessiniens landsflyktige härskare kom för att anropa Nationernas förbund, då alla de mäktiga vände de hjälpsökande ryggen och låtsade som om de ord i vilka en förtvivlad man framlade sitt lands belägenhet aldrig blivit uttalade. Det var då Kerstin Hesselgren blev den enda, som tog till orda för att i den höga församlingen av uppsatta politiker från alla länder ge uttryck åt vad miljoner vanliga människor runt om i världen kände inför den tragedi som här fick sin epilog. Det var då hon till den tiggande församlingen djärvdes framställa frågan om vad man tänkte göra och i ord, som nu ha en profetisk klang konstatera »Femtio nationer ge vika inför en angripare. Femtio nationer låta ett litet land, en av Nationernas förbunds egna medlemmar erövrats och utplånas. Hur kan vi efter detta våga hoppas att någon liten nation skall kunna känna sig trygg för framtiden?» Det var då hon talade om, hur kvinnor i alla länder måste fråga sig: »Varför föda barn till en så osäker och hopplös värld?»

När en svensk journalist vid Kerstin Hesselgrens hemkomst frågade henne, hur det kom sig att hon, en kvinna från ett litet obetydligt land hade mod och vilja att inför denna församling ensam stå upp och tala i rättfärdighetens hopplösa sak mot våldets övermakt blev svaret:

— Jag måste — och nu långt efteråt tillägger hon: jag kände att om jag teg skulle jag aldrig mer vilja återvända — men hon förklarar samtidigt att hennes tal kom att väcka uppmärksamhet mest därför, att det omhändertogs av en nitisk journalist, som i kursiv lät hennes budskap gå ut över världen. Många utländska vittnesbörd om hur hennes ord väckte anklag på olika håll fick Kerstin Hesselgren mottaga. Och det finns även i vårt land människor i vilkas medvetande Kerstin Hesselgrens namn främst är förknippat med denna dramatiska episod, då en kvinnas rättskänsla likt en strålkastare lyste till i det tätande mörker, som omsvepte världen och vad som en gång troddes bli en ljushärd för mänskligheten.

DET LYCKLIGA VALET I STOCKHOLM.

Ett par månader efteråt gick man till andra kammarval i Sverige. Kerstin Hesselgren hade under två år saknats i riksdagens första

kammare. Partibundenheten hade gjort att man inte funnit plats för henne. Nu fanns Kerstin Hesselgren i Stockholm, pensionerad från den statstjänst, som i tjugo år lagt beslag på större delen av hennes arbetskraft, men vid full vigör och villig att ställa sin person till förfogande. Den ledande gruppen i folkpartiet, det parti som Kerstin Hesselgren till gagnet om också inte till namnet tillhörde hade funnit en annan kvinnlig representant för sina intressen, en i och för sig ypperlig personlighet, som skulle tillföra partiet ett friskt och oförbrukat krafttillskott. Stockholms frisinnade medborgarförening, en mindre och radikalare fraktion inom partiet, ställde upp Kerstin Hesselgren på en särlista under folkpartiets beteckning men utan ledningens stöd. Kerstin Hesselgren blev vald med 13.593 röster från människor, som litade på hennes personliga egenskaper och funno att riksdagen hade behov av hennes sällsynta förmåga till samhällsnyttigt arbete. Hennes kvinnliga motkandidat blev vald också hon. Även hon hörde till de människor, som kunna entusiasmera genom sin person. Och så fick man vid detta val skåda det märkliga att av tre platser, som ett parti vid ett politiskt val lyckades erövra blevo två belagda av kvinnor. Man fick ett strålande exempel på personlighetens makt över maskineriet, en erinran om att mänskliga egenskaper kunna betyda mer än partipress och valpolitiska uträkningar. Och man var glad att den enkla lärdomen givits genom en kvinna.

"ALLTIHOP HAR GÅTT MYCKET BRA."

Ett par år senare gjorde Kerstin Hesselgren sin andra Amerikaresa som en av deltagarna i den representativa delegation vilken ledsagade kronprinsparet på färden till Delawarejubiléet. Kerstin Hesselgren hörde till de resenärer, som blev föremål för många hyllningar och för pressens speciella uppmärksamhet. »Männen ha varit hyggliga mot henne i hennes politiska arbete, säger Kerstin Hesselgren», stod det i rubriken på en av de många intervjuerna. I den flerspaltiga artikeln fick man läsa att några få män i riksdagen varit missbelåtna med hennes närvaro, men att flera varit gynnsamt stämde. »Och alla ha varit vänliga och det hela har i stort sett gått mycket bra.» Det var en liten biografisk sammanfattning av det slag som brukas i amerikanska tidningar.

Det var ju heller inga överord att »alltihop gått mycket bra för Kerstin Hesselgren» både som enda kvinna i senaten och som en av de elva nu i andra kammaren. Och det är väl inte enbart männen,

som varit hyggliga mot Kerstin Hesselgren, de kvinnor hon under sin skiftande bana haft att göra med ha säkert också vänt sin bästa sida mot henne. Därför att hon förstått att med makten av sitt eget hjärtelag locka fram det bästa hos de personer hon mött i livet, liksom hennes intuition lett henne att finna de bästa stigarna genom de snår av svårigheter där hon haft att bana väg. En skribent har om Kerstin Hesselgren format det ypperliga omdömet, att hon äger en praktisk genialitet av Guds nåde. Kanske vågar man tro att denna praktiska genialitet är ett kvinnligt särdrag, och att det är en värdefull tillgång som genom den blivit tillförd vårt samhällsliv. Säkert skulle detta utan Kerstin Hesselgren varit bistrare, kargare och olustigare än nu.

I Kerstin Hesselgrens fotspår



I fabriksens barnkrubba.

År 1916 började på Kerstin Hesselgrens initiativ den första **personalkonsulenten i svensk industri**. Nu finnas ett 30-tal. Dessa ha skiftande uppgifter på olika arbetsplatser. Arbetet kan ej schematiseras utan måste organiskt framväxa ur föreliggande behov. Arbetet kan omfatta: nyanställning av personal; speciell omsorg om de minderåriga i arbetet; tillsyn över hygien i fabriken och över sjukdoms- och olycksfall i samarbete med yrkesinspektion och läkare; ledning av intressekontor, marketenteri, barnkrubba, barnkoloni, vilohem, bostäder; arbete för fritidens användning.

Åt personalkonsulenten har företagsledningen på ett alldeles särskilt sätt uppdragit omsorgen om personalens trevnad och välbefinnande. Härvidlag behövs emellertid samarbete åt alla håll — med ledningen, med förmännen, med arbetarnas egna sammanslutningar såväl som med de enskilda individerna.

Då arbetet som personalkonsulent är vittomfattande och fordrande lägges stora krav på dess utövare. Genomgående av Socialinstitutet jämte flerårig praktisk verksamhet i fabriksarbete och i sjukvård m. m. samt hospitering hos redan arbetande personalkonsulenter är nödvändigt. **Personalkonsulenternas egen förening S. A. I. A.** (Socialarbetare inom industri och affärsvärld) sörjer för den fortbildning som sedermera kan behövas.

Det sociala arbete det här gäller är väl värt kvinnornas intresse, såväl deras, som arbeta på våra arbetsplatser, som deras, som fastän de ej där arbeta vill verka för en hög individuell standard bland den personal av vilkas arbetskraft och arbetsglädje hela vår produktion i hög grad beror.



Fysisk fostran.

Kommittén för ökad kvinnorepresentation

som representerar 40 kvinnoföreningar, tillsattes hösten 1937. Dess uppgift var att stimulera intresset för kommunalvalen 1938 speciellt bland kvinnorna genom upplysningsarbete i frågor av allmän betydelse. Dess arbete ledde till en icke obetydlig ökning av antalet kvinnliga representanter i landsting samt stads- och kommunalfullmäktige.

Med anledning av att det 1940 åter skulle bli ett val upptog kommittén sitt arbete hösten 1939 och vänder sig till kvinnorna med en maning att enskilt och inom sina organisationer verka för att kvinnornas insatser på det offentliga livets område måtte bli så effektiva som möjligt.

En sporre för oss i våra ansträngningar, är den gärning, som utförts av de många pionjärer, som trampat upp nya vägar i vårt samhälle.

Kerstin Hesselgren är en bland dem; genom sin oräddhet, sin initiativkraft, sitt kunnande har hon gett ett exempel som det i dag mer än någonsin är viktigt att följa. Kvinnorna kan göra den insats, som tiden fordrar av dem endast genom en ständig strävan efter ökade kunskaper och genom en okuvlig tro på sina möjligheter.

HANNA RYDH

Ordf.

KARIN KOCK

1:sta v. ordf.

MIX ANKER BRAATHEN

2:dra v. ordf.

INGA BAGGER-SJÖBÄCK

ELSA CEDERGREN

ELLEN HAGEN

EVA NYBLOM

INGEGERD PALME

Utgiven av Kommittén för Ökad Kvinnorepresentation.

15 öre

N. O. Mauritzons
Stockholm 1940